

Retskrivningslister, tør det dog nok siges, at Arbejdet ikke har ligget stille. Den overvældende Forøgelse af Samlingerne, som ved frivillig Bistand i de senere Aar har fundet Sted og daglig fortsættes, vidner om, hvilken dyb Interesse der Landet over er for vore Stednavne. Det har derfor ogsaa været Udvalget en Glæde at kunne hjælpe de mange Videnskabsmænd og andre, der stadig har søgt Oplysninger gennem Udvalgets Samlinger. Forhaabentlig vil Tiderne snart bedres, saaledes at det bliver muligt at opnaa offentligt Tilskud til at udgive Dele af det store Materiale, saa at det i bogstavelig Forstand kan blive Folkets Eje.

Gunnar Knudsen.

DANSK HISTORIEFORSKNING GENNEM ET HALVT AARHUNDREDE.

AF AXEL LINVALD.

Dansk Historieforskning har i det sidste halve Aarhundrede været under en rig og mangesidig Paavirkning af den almindelige europæiske Historieskrivning. Samtidig har den fortsat sine egne nationale Traditioner og bestandig staaet i nærmeste Sammenhæng med det danske Folks sociale og politiske Udvikling.

Krigen 1864, som medførte Tabet af Hertugdømmerne, svækkede Statens ydrepolitiske Indflydelse og bragte en betydelig Del af det danske Folk under Fremmedherredømme, maatte i modtagelige Sind fremkalde en Trang til Undersøgelse af de Aarsager, som havde fremkaldt Ulykken, og en Udredning af det danske Folks nationale Stilling gennem de forløbne Aarhundreder. De politiske Brydninger mellem den gamle Embeds- og Byoverklasse og Bønder og Husmænd, præget af den grundtvigske Folkehøjskole, tilspidsedes samtidig i en voldsom politisk Forfatningskamp, som paa mange Maader virkede ansporende paa den unge

Denne Oversigt fremkommer tillige som Led i en af »Revue historique« udgivet Fremstilling af Historieforskningens Udvikling i det sidste halve Aarhundrede.

Slægt, der viede Historien sine Kræfter. Indtrykkene af Nutidens sociale Bevægelser, derunder Arbejdernes Opmarsch, øvede ogsaa Indflydelse paa Opfattelsen af Folkets historiske Udvikling og skærpede Blikket for Betydningen af de folkelige og sociale Rørelser. Vistnok mere end nogen anden har dansk Historieforskning vendt sin Opmærksomhed mod de indre Forhold. Dertil kom Paavirkning fra den samtidige franske og engelske Filosofi og Litteratur, særlig gennem *Harald Høffding* og *Georg Brandes*, og for Historiens Vedkommende ledsaget af en rig og mangesidig Paavirkning fra den tyske historiske Videnskab.

Aarene omkring 1870 har ogsaa i den Henseende dannet Epoke, at en ældre Generation netop ved dette Tidspunkt var i Færd med at afslutte sit Arbejde, og en ny Kreds af højtbegavede og arbejdsomme Forskere traadte ind paa den historiske Arbejdsmark: *Edv. Holm* og *A. D. Jørgensen*, *Troels Lund* og *Johs. Steenstrup*, *I. A. Fridericia* og *Kr. Erslev*, *Marcus Rubin* og *N. Neergaard*, *C. F. Bricka*, *Thiset* og adskillige andre. Forskellige var de i mange Henseender, i Temperament og Aandspræg, forskellige ogsaa i deres Standpunkt til Tidens politiske og aandelige Bevægelser, men fælles i deres Stræben efter en dybere Udforskning af det danske Folks Fortid. Tilsammen har de grundlagt den moderne danske Historieforskning og Historie-skrivning.

Adskillige af dem har som Universitetslærere haft Betydning for Uddannelsen af talrige yngre Historikere. 1883 var der bleven gennemført en Universitetsreform, som erstattede den filologisk-historiske Embedseksamen — hvor de filologiske Discipliner havde Overtaget — med Prøver i bestemte Faggrupper. Først fra dette Tidspunkt fik man en virkelig Universitetseksamen i Historie. En Række yngre Lærere gav Studiet dets Form. *Edv. Holm* (Docent og Professor 1865—99) holdt sig endnu i Hovedtrækkene til den brede Forelæsningsform, som ogsaa henvendte sig til større Kredse; det blev navnlig hans Kolleger *Johs. Steenstrup* (Professor 1882—1917) og *Kr. Erslev* (Professor 1883—1916) og hans Efterfølger *I. A. Fridericia* (Professor 1899—1912), som kom til at øve bestemmende Indflydelse paa den

yngre Slægt. Hver for sig var de selvstændige og originale Forskere, særprægede og magtfulde Personligheder. Som Lærer var det dog *Kr. Erslev*, der fik den største Betydning. Paa Studierejser havde han som Elev hos Waitz, Droysen, Nitzsch og andre sat sig ind i den tyske Undervisningsform. Som dansk Universitetslærer indførte han Laboratorieundervisning og metodisk Uddannelse i historisk Kildekritik, Palæografi etc. Selv om Grundlaget for Erslevs Undervisning i Hovedsagen var middelalderlige Kilder, har det sat dybe Spor, at alle hans Elever, hvad enten de senere dyrkede ældre eller nyere Historie, har faaet en grundig Skole i historisk Teknik og omhyggelig Kildekritik, som gik dem over i Blodet. Ogsaa tidligere var der i Danmark bleven øvet historisk Kildekritik, i det 18. Aarhundrede af *Hans Gram*, i det 19. navnlig af *C. Paludan-Müller*; men, som det træffende er bleven sagt, det var enkelte Tilfælde og skyldtes mere Forskerens geniale Intuition end en fast udformet Metode. *Kr. Erslev* tilkommer Æren for at have overført den moderne Kildekritik til Danmark og gjort den til Grundlag for den historiske Undervisning ved Universitetet. Den nøgterne Objektivitet, den haandfaste Arbejdsmetode, som præger den yngre danske Historieskrivning, kan utvivlsomt føres tilbage til *Kr. Erslev* og hans Kollegers Undervisning.

Som dette Slægtleds Indsats i det praktiske historiske Arbejde er der først og fremmest Grund til at fremhæve dets Bestræbelser for systematisk at indsamle og tilrettelægge Kilderne til Kundskaben om Danmarks Fortid.

Til de ældre historiske Museer (Nationalmuseet og de danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg) er der foruden en Række Provinssamlinger kommet to nye Centralmuseer. I Folkemuseet, stiftet af en Privatmand, Direktør *Bernhard Olsen*, men senere overtaget af Staten, er der tilvejebragt store Samlinger, som belyser Almuens Liv i de sidste 300 Aar, og desuden indrettet et Friluftsmuseum, hvortil er henflyttet gamle Landbygninger. Paa Frederiksborg Slot er, ligeledes af en Privatmand, Brygger *I. C. Jacobsen* og det af ham 1876 stiftede Carlsbergfond, oprettet et nationalhistorisk Mu-

seum, som belyser Landets og Overklassens Historie og særlig indeholder et Galleri af Portrætter af fremstaaende Mænd. Det turde være ret enestaaende, at et saa omfattende Museum blot i Løbet af et halvt hundrede Aar har kunnet skabes. Særlig er der dog Grund til at fremhæve Nationalmuseets Virksomhed. Gennem et Udgravningsarbejde, som i Henseende til Omfang og systematisk Metode er uden Sidestykke, har den nordiske Arkæologi tilvejebragt et enestaaende Materiale til Kundskab om Forholdene i forhistoriske Tider. Denne Udforskning er strengt videnskabelig og fagmæssig, men har dog i en mærkelig Grad formaaet at interessere Landets almindelige Befolkning og opnaa dens Medvirkning. Der kommer neppe noget forhistorisk Fund af Betydning for Dagen, uden at der sker Anmeldelse til Nationalmuseet og derved gives dets Embedsmænd Lejlighed til en Undersøgelse. Ved frivillige Overenskomster med Ejendomsbesidderne er det lykkedes at faa mangfoldige Oldtidsminder fredlyst. Forskningsresultaterne foreligger i den arkæologiske Forsknings Førstemand, Museumsdirektør *Sophus Müllers* mere populære Værk: *Vor Oldtid*. 1897, foruden i talrige Specialarbejder af ham og andre, særlig offentliggjort i Tidsskriftet *Annaler*, senere *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed*. 1836 ff. Nationalmuseet har samtidig sørget for at undersøge og opmaale middelalderlige Kirker, Kirkeinventar og andre Arkitekturminder og yder desuden sin Bistand ved Gennemførelsen af Lovgivningens Fredningsbestemmelser, som tilsigter at forhindre Nedbrydning eller Ødelæggelse af offentlige og private, historisk eller kunstnerisk værdifulde, over 100 Aar gamle Bygninger.

Ogsaa Arkivvæsenet har gennemgaaet en rig Udvikling. Endnu for et halvt Aarhundrede siden var kun den ringeste Del af Fortidens arkivalske Skatte samlet i Gehejmearkivet. Langt de fleste opbevaredes i de enkelte Ministerier og Institutioner under lidet betryggende og for Forskningen uheldige Forhold. Navnlig gennem Rigsarkivar *A. D. Jørgensens* og hans Efterfølger *V. A. Sechers* banebrydende Ledelse er hele Arkivvæsenet blevet nyorganiseret (1889 ff.), Centraladministrationens Arkiver fra de

ældste til de nyeste Tider samlet i et Rigsarkiv og Lokaladministrationens Sager i 3 Landsarkiver, altsammen forenet under en fælles Styrelse. Ved Siden af bestaar nu kun nogle enkelte kommunale Arkiver, først og fremmest Hovedstaden Københavns Arkiv. Det siger sig selv, at Arkivalierne er gjort let tilgængelige for Forskningen og, i Overensstemmelse med alle moderne Arkivprincipper, ordnet paa Grundlag af Proveniensprincippet. Samtidig er tilvejebragt en Række Hjælpemidler til deres Benyttelse. *Kr. Erslev*, der afsluttede sin Embedsgering som Rigsarkivar, har saaledes udgivet en nyttig Oversigt over Arkivets Indhold (Rigsarkivet og Hjælpemidlerne til dets Benyttelse. 1923). En lang Række Meddelelser fra Rigsarkivet giver i noget forskellig Form Underretning om Rigsarkivets Virksomhed fra dets Oprettelse indtil 1920. Over Rigsarkivets Fonds er der udarbejdet Registraturer. Desværre er kun en ringe Del bleven publiceret i Trykken — i denne Henseende staar det danske Arkivvæsen langt tilbage for f. Eks. det franske — der foreligger dog nu Vejledende Arkivregistraturer over Danske Kancellis Arkiv (Kirke-, Skole- og Justitsvæsen i det egentlige Danmark), Rentekammerets Arkiver (Erhvervsliv og Toldvæsen), Finansarkiverne, samt endelig over Privatarkiver fra det 19. Aarh. (Vejledende Arkivregistraturer. I—IV. 1886—1923).

De danske Historikere har imidlertid ikke ladet sig nøje med de Oplysninger, som kunde fremskaffes gennem de danske Regeringsakter. Med megen Sporsans er de gaaet paa Jagt i Udlandets offentlige og private Arkiver og Biblioteker. Danske Forskere har metodisk gennemarbejdet Vatikan-Arkivets uhyre Protokollrækker og derigennem fundet talrige Bidrag til dansk middelalderlig Historie. Under Forarbejderne til sine Studier i Unionstidens Historie har *Kr. Erslev* gennemgaaet Lübecks og andre nordtyske Arkiver, ligesom *I. A. Fridericia* og *Edv. Holm* til deres Skildringer af Danmark-Norges Udenrigspolitik har gennemforsket forskellige europæiske Statsarkiver, hvor de kunde vente at finde Kilder til Belysning af deres Emner. I den nyeste

Tid har navnlig *Louis Bobé* og *Aage Friis* haft Opmærksomheden henvendt paa det 18. Aarhundredes private Arkiver inden og udenfor Landets Grænser og af private Familiers skriftlige Efterladenskaber tilvejebragt et omfattende Materiale. Videnskaberne Selskab har yderligere støttet Bevægelsen ved at nedsætte to Kommissioner, som ganske systematisk gennemgaar Udlandets Biblioteker (fra 1906) og private danske Arkiver (fra 1923), for én Gang for alle at skaffe den historiske Forskning Rede paa, i hvilken Udstrækning der dér er bevaret Kilder til Danmarks Historie.

Kr. Erslev og hans Samtidige har ogsaa sat Fart i den historiske Udgivervirksomhed og udformet Kravene til dens Værdi: Omhyggelighed ved Indsamlingen og Tilrettelægningen af Materialet, filologisk Nøjagtighed i Gengivelsen og Udførelighed i den tekstkritiske og saglige Kommentering. Lige fra Midten af det 18. Aarhundrede bestaar det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. Det har i gammel Tid haft overordentlig Betydning og fortsætter stadig sin Virksomhed, om end i langsommere Tempo. Blandt andet udgiver det Danske Magazin, som særlig benyttes til Publikationer af mindre omfangsrigt Kildemateriale. I Hovedsagen er Optagelse i Selskabet dog mere at betragte som en videnskabelig Udmærkelse end som Indledning til et praktisk Arbejde i dets Tjeneste. Kr. Erslev og hans Samtidige følte da ogsaa en naturlig Trang til at skabe et nyt Centrum for et historisk Udgiverarbejde, som opfyldte deres metodiske Krav, og stiftede 1877 Selskabet til Udgivelse af Kilder til Dansk Historie. Sammen med Rigsarkivar *V. A. Secher* har han formuleret de praktiske Regler for Arbejdets Udførelse. Selvfølgelig er der mange og store Udgiverarbejder, som skyldes det private Initiativ. »Kildeskriftselskabet« danner dog Midtpunktet i den hele Udgivervirksomhed. De økonomiske Midler skyldes for Størstedelen de to store videnskabelige Fonds: Carlsbergfondet og Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse.

Mange og store Foretagender har set Lyset.

Gennem lange Tider har det af *Jacob Langebek* paabegyndte *Scriptores rerum Danicarum medii ævi*. 1772 ff, dannet Grundlaget for Studiet af den danske Middelalders Historie. Udgaven, baade af Krøniker og Aktstykker, var dog lidet tilfredsstillende. Nyudgaver er derfor blevet en Nødvendighed. *Ellen Jørgensen* har udgivet *Annales danici medii ævi*. 1920, medens *Brøndum-Nielsen* siden 1920 har paabegyndt en Nyudgave af Danmarks gamle Landskabslove med Kirkelovene, og *M. Cl. Gertz* udgivet: *Vitæ sanctorum Danorum*. 1908—12 og *Scriptores minores historiæ Danicæ medii ævi*. 1917—22. Det største Arbejde er dog blevet sat ind paa at gøre de middelalderlige Diplomer tilgængelige for den historiske Forskning. Foruden talrige Specialudgaver — nævnes kan f. Eks. *O. Nielsen*: *Kjøbenhavns Diplomatarium*. I—VIII. 1872—87 — er der først og fremmest Grund til at fremhæve *Regesta diplomatica historiæ Danicæ. Index chronologicus diplomatum et litterarum, historiam Danicam inde ab antiquissimis temporibus usque ad annum 1660 illustrantium, quæ in libris hactenus editis vulgata sunt*, udgivet paa Foranledning af Videnskabernes Selskab 1847—1907. Mere i den nye Tids Aand er dog det af *Kr. Erslev* i Forening med *William Christensen* og *Anna Hude* besørgede *Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis*. I—IV. 1894—1912. Værket giver en Fortegnelse over alle danske middelalderlige Breve ældre end 1450 med Oplysninger om deres Besegling, Proveniens etc. Danmarks kirkelige Forhold, som de belyses gennem Pavestolens Arkivalier, klarlægges gennem den af flere forskellige, særlig *Johs. Lindbæk* og *Alfr. Krarup* besørgede Udgave af *Acta pontificum Danica*. I—VI. 1904—15.

Ogsaa for en senere Tid er der Grund til at anføre store Kildepublikationer. Indledet af *Kr. Erslev* og *W. Møllerup*, senere fortsat af Rigsarkivet ved *L. Laursen*, er der under Titlen Kong Frederik Ps danske Registranter 1523—32, Danske Kancelliregistranter 1535—50 og Kancelliets Brevbøger 1551 ff. i Udtog blevet udgivet alle Breve udgaaet fra Danske Kancelli. De omhandler alle Sider af den indre Sty-

relse og har ikke mindst været til uvurderlig Nytte for den lokalhistoriske Forskning. Under Titlen *Corpus Constitutionum Danicæ* har Rigsarkivar *Secher* udgivet alle Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve vedrørende Danmarks Lovgivning 1558—1660. I—VI. 1887—1918, medens *I. A. Fridericia* og *C. F. Bricka* i Forening har besørget Udgaven af Kong Christian IV's egenhændige Breve. I—VI. 1887—91, og *Kr. Erslev* Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Christian IV's Tid. I—III. 1883—90. *L. Laursen* har udgivet Danmark-Norges Traktater 1523—1750 (foreløbig til 1675). I—VI. 1905—23. Da Udgaven ikke alene meddeler selve Traktaterne og de dertil knyttede Biakter, men tillige i meget udførlige Indledninger gør Rede for den hele udenrigspolitiske Baggrund og for de Forhandlinger, af hvilke de er et Resultat, indeholder Værket en Skildring af væsentlige Sider af Danmark-Norges hele Udenrigspolitik gennem mere end to Aarhundreder. En Kilde, ligeledes af international Betydning, foreligger i *Nina Bang*: Tabeller over Skibsfart og Varetransport gennem Øresund 1497—1660. I—II. 1906—22. Som Herre over Øresund opkrævede den danske Konge forskellige Afgifter af alle Skibe, som passerede ud og ind fra Østersøen. De bevarede Regnskabsbøger er selvsagt en uvurderlig Kilde til Belysning af den almindelige Handel og Skibsfart, deres Udgivelse er da ogsaa et internationalt Foretagende, gennemført ved Midler ikke alene fra de nordiske Riger, men ogsaa fra Tyskland og Holland.

Ogsaa Enevældens Tidsalder (1660—1848) er oplyst ved forskellige Kildepublikationer. Om nogen systematisk Fuldstændighed kan der dog ikke længer blive Tale. Baade til Kundskaben om den indre og ydre Politik flyder Kilderne saa rigelig, at en Begrænsning har været nødvendig. Nogle enkelte Udgiverarbejder skal dog nævnes. Udenrigsministeriets Udgave af Danske Traktater 1750—1879. 1874—85, forfølger vel først og fremmest praktiske Formaal, men har ogsaa Betydning for Historieforskningen. For Enevældens første Aarhundrede findes der ingen større Kildepublikationer; først for Tiden efter 1750 har det videnskabe-

lige Udgiverarbejde paany taget fat. Den danske Oplysningstidsalder frembyder mangesidige Interesser. En Række kloge og betydelige Statsledere deltog i det europæiske diplomatiske Spil. I det Indre gennemførtes en Række store sociale Reforme, maaske mere gennemgribende end i noget andet af Europas Lande. Adskillige af de højeste Embedsmænd var samtidig et Udtryk for deres Tidsalders Kultur og stod i Forbindelse med en Række af Europas politiske og aandelige Førstemænd. Intet Under, at man har følt Trang til at publicere store Dele af deres offentlige og private Korrespondance. Den mangeaarige Direktør i Udenrigsministeriet *P. Vedel* har saaledes udgivet *Correspondance ministérielle du comte J. H. E. Bernstorff 1751—1770*. I—II. 1882, og desuden et mindre Arbejde: *Correspondance entre le comte J. H. E. Bernstorff et le duc de Choiseuil 1758—66*. 1881. Rigsarkivets store Publikation ved *Holger Hansen*: *Kabinettsstyrelsen i Danmark 1768—72*. I—III. 1916—23, oplyser den mærkelige Episode, som knytter sig til Struensees Optræden og Reforme, medens Generalstabens Publikation: *Meddelelser fra Rigsarkiverne*. I—IX. 1883—1902, omhandler Danmarks Kamp med Englænderne i det 19. Aarhundredes Begyndelse. Det 18. Aarhundredes sidste Halvdel oplyser *Aage Friis*: *Bernstorffske Papirer*. I—III. 1904—13. Med overordentlig Flid har Udgiveren rundt om i danske og nordtyske Privatarkiver opsporet store Brevsamlinger, efterladt af forskellige Medlemmer af Familien Bernstorff og andre. Publikationen har ikke alene Værdi for Danmarks Historie, men kaster ogsaa Lys over adskillige politiske og aandelige Strømninger i Europas andre Lande. Det samme gælder *Louis Bobé*: *Papirer fra den Reventlowske Familiekrede 1770—1830*. I—IX. 1895—1922. Ved sin omfangsrige Kommentering er Udgaven tillige blevet en værdifuld Kilde til Oplysning om næsten det hele europæiske Selskab i Aartierne omkring det 19. Aarhundredes Begyndelse. Særlig om den franske Emigration giver den righoldige Oplysninger.

Det 19. Aarhundrede oplyses selvfølgelig ved et Utal af officielle Publikationer, Stænder- og Rigsdagstidender etc., som ogsaa er af Værdi for Historieforskningen. Af større videnskabelige

Udgaver findes derimod faa. Særlig uheldigt er det, at det dansk-tyske Mellemværende, som har været af en saa overordentlig Betydning for det danske Folks nationale og statslige Udvikling, ikke er bleven belyst gennem en større Aktudgave. Kun en enkelt Fase ligger klar for Dagen i *Aage Friis: Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—79. I—II. 1921—25.* Nævnes bør dog ogsaa *Aage Friis* og *P. Munchs* Udgave af Politikeren A. F. Kriegers *Dagbøger 1848—80. I—VII. 1920—25.*

Kun i ringe Grad har dansk Historieskrivning søgt sine Emner udenfor Landets egne Grænser. Med vaagen Opmærksomhed har den dog fulgt med i Strømningerne i de store Kulturlande og har ogsaa tilvejebragt store Oversigtsværker: *Folkernes Historie. I—VII.* og *Verdenskulturen. I—VIII,* begge udkommet i det første Aarti af det 19. Aarh., hvori saa godt som alle danske, for det sidste Værks Vedkommende ogsaa norske og svenske Historikere under Redaktion af henholdsvis *Johan Ottosen* og *Niels Møller* og af *Aage Friis* har fremlagt Resultaterne af den nyere europæiske Forskning. Som Lærebøger paa Universitetet har *Kr. Erslev* udgivet *Oversigt over Middelalderens Historie. I—III. 1891—95,* og *Det sekstende Aarhundrede. 1910,* medens *I. A. Fridericia* behandlede *Det syttende og attende Aarhundrede. 1910—11,* og *Den nyeste Tids Historie. I—III. 1903—06.* Gennem disse Lærebøger har den opvoksende Slægt af Historikere modtaget omfattende Kundskaber i den almindelige Historie og faaet Opmærksomheden henvendt paa den nyere europæiske Historieskrivning og dens Problemer. Selv om danske Historikere mere end de fleste andre Landes har begrænset deres Arbejde til Udforskningen af deres eget Folks og Stats Historie, har de stadig kunnet betragte den i Sammenhæng med den almeneuropæiske Udvikling. Af originale Arbejder, behandlede ikke-danske Emner, er der alene Grund til at nævne to Disputatser, *Erik Arup: Studier i engelsk og tysk Handelshistorie. 1907,* en Undersøgelse af Kommissionshandelens Praksis og Teori i engelsk og tysk Handelsliv 1350—1850, og *Poul Nørlund: Det romerske Slavesamfund under Afvikling. 1920,* en Analyse af Underklassens Retskaar i Oldtidens Slutning.

Af Forskerarbejdet indenfor Fædrelandets Historie er der først og fremmest Grund til at fremhæve den store Oprydning og Opgør med overleverede Anskuelser. Afhandlingerne i *Dansk historisk Tidsskrift*, fra 1845 udgivet af Den danske historiske Forening, viser dens Omfang og Dybde. Gennem en intensiv Specialforskning er talrige Punkter af Danmarks Historie bleven underkastet en fornyet Undersøgelse. Mænd som *A. D. Jørgensen*, *Johs. Steenstrup* og *Kr. Erslev* er gaaet i Spidsen. Gennem genial Intuition naaede den første sine betydningsfulde Resultater; gennem streng metodisk Forskning vandt den sidste nyt Land for den historiske Erkendelse. I talrige Afhandlinger har Erslev ryddet grundigt op i vore Forestillinger om den danske Middelalder og lagt for Dagen stor Originalitet i Opfattelsen og Respektløshed overfor overleverede Anskuelser. I god Overensstemmelse med sit almindelige Syn paa Danmarks Fortid har *Johs. Steenstrup* behandlet Forhold, der almindeligvis opfattes som Skyggesiderne ved vor Udvikling, saaledes Aarhundreders trinvis Forværrelse af vor Landbostands Kaar og Retsstilling. Bestandig har han fremdraget Træk, som stillede dens Tilstand i en gunstigere Belysning, og dristigt sat Spørgsmaalstegn ved gængse Forestillinger. Selv om man undertiden kan tvivle om Slutningsresultatets Gyldighed, kan man ikke benægte Synspunktets Frugtbarhed eller dets Berettigelse.

I Hovedsagen er Resultaterne af hele dette Oprydningsarbejde nedlagt i en Række videnskabelige Haandbøger og Oversigtsværker. Hovedværket: *Danmarks Riges Historie*. I—VI. 1896—1907, skylder netop de Forskere, som har ført an i det egentlige videnskabelige Arbejde, og hviler saaledes paa Førstehaandsarbejde med Kilderne. Saa godt som alle danske (og norske) Historikere, tillige en lang Række andre Fagmænd, har under Rigsarkivar *C. F. Brickas* Redaktion tilvejebragt *Dansk biografisk Leksikon*. I—XIX. 1887—1905. Om *Historieskrivningens Historie* i det 19. Aarhundrede har *Johs. Steenstrup* udarbejdet en aandfuld Fremstilling. 1889. I *Trap: Kongeriget Danmark*. 1. Udg. 1856—60, 4. Udg. 1920 ff., er der gennem det nærmeste Samarbejde mellem

Videnskaben og interesserede Mænd rundt om i Landet blevet tilvejebragt en vistnok enestaaende topografisk Beskrivelse af det hele Land. Det vigtigste bibliografiske Hjælpemiddel er *B. Erichsen* og *Alfred Krarup*: Dansk historisk Bibliografi. I—III. 1917 ff., som giver en fagmæssig ordnet Fortegnelse over dansk og fremmed historisk Litteratur, baade Bøger og Afhandlinger, som behandler Emner af Danmarks Historie, og som er udkommet 1831—1912. Efter dette Tidspunkt findes der aarlige Fortegnelser, ligeledes udarbejdet af *Alf. Krarup*, i Dansk historisk Tidsskrift.

Naturligvis er det umuligt indenfor Rammerne af denne Oversigt at gøre Rede for blot en Brøkdel af de historiske Værker, som i de sidste halvthundrede Aar har set Lyset. Der kan alene blive Tale om at paapege Arbejdets almindelige Karakter og fremhæve Hovedværkerne. Mange Studiegrene maa næsten helt lades ude af Betragtning; for andre kan der alene være Tale om at anføre nogle enkelte Bogtitler.

Indenfor Kunsthistorien er der Grund til at nævne: *F. Beckett*: Danmarks Kunst. I—II. 1924 ff., og desuden *Karl Madsens* Biografier af *J. T. Lundbye*. 1895, og *Wilh. Marstrand*. 1905, og *Emil Hannovers* af *C. W. Eckersberg*. 1898, og *Constantin Hansen*. 1901, medens *F. Beckett* og *Vilh. Lorenzen* i talrige Arbejder har behandlet Arkitekturens Historie. Den første skyldes et stort Værk: Frederiksborg Slots Historie. 1914—18, den sidste en lang Række Monografier over de forskellige Munkeordners Bygningshistorie: Helligaandsklostrenes. 1912, Franciskanerklostrenes: 1914, Dominikanerklostrenes. 1920, Brigittinerklostrenes. 1922, Carmeliterklostrenes. 1924, og Præmonstratenserklostrenes. 1925. Om Vore Landsbykirker har *M. Mackeprang* udgivet en Oversigt. 1920; om en Række Grupper og enkelte Kirkebygninger har *J. B. Löffler* og *Jacob Helms* i Afhandlinger og Bøger skrevet en Række Monografier. Indenfor Litteraturhistorien er der særlig Grund til at fremhæve *Vilh. Andersens* Værker om Digteren *Poul Møller*. 1904, og *Adam Oehlenschläger*. I—III. 1899—1900, og indenfor

Lærdomshistorien at henvise til *H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie 1537—1621. 1868—77*, og hans næsten utallige Monografier og Afhandlinger. Særlig fremragende er dog *A. D. Jørgensens* smukke og aandfulde Biografier af et Par af dansk Videnskabs Heroer, *Georg Zoega. 1881*, og *Nils Stensen. 1884*. Stednavneforskningen er fortrinsvis en filologisk Disciplin; den har dog en saa stor Betydning for Udforskningen af de ældste Tider, at der er Grund til at nævne dens Foregangsmand *Johs. Steenstrups* Afhandlinger om De danske Stednavne (*Historisk Tidsskrift 6. Række V—VI*) samt *H. V. Clausen: Studier over Danmarks Oldtidsbebyggelse. 1917*. Den lokalhistoriske Forskning har taget et overordentligt Opsving og er bleven formelig organiseret. Næsten i ethvert af Landets 22 Amter er der oprettet en historisk Forening og stiftet et historisk Tidsskrift. Der er derigennem bleven uddannet en Række lokalhistoriske Forskere, som ikke alene har haft Betydning for Befolkningens historiske Opdragelse, men ogsaa har baaret Sten til Landets almindelige Historie. Af rent fagmæssig Karakter, om end noget gammeldags i sin Behandling, er *Oluf Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse (indtil 1728). I—VI. 1877—92*. Ogsaa Personalhistorien har haft talrige Dyrkere. Til *Dansk Adelsaarbog. 1884 ff.*, har først *A. Thiset* og i de sidste Aar *Louis Bobé* udarbejdet fuldstændige Stamtavler over næsten alle danske Adelsfamilier. *A. Thiset* og *P. L. Wittrup* skyldes ogsaa *Nyt dansk Adelsleksikon, en Fortegnelse over Dansk Adel i Fortid og Nutid. 1904*. Et enkelt slægtshistorisk Arbejde har tillige almenhistorisk Betydning, *Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie. I—VI. 1897—1912*. Af administrationshistoriske Arbejder maa først og fremmest nævnes *Anna Hude: Danehoffet og dets Plads i Danmarks Statsforfatning. 1893*, og *William Christensen: Dansk Statsforvaltning i det 15. Aarhundrede. 1903*, samt for Enevældens Vedkommende *Knud Fabricius, Axel Linvald* og *Kai Fr. Hammerich: Den danske Centraladministration, udgivet 1921 i Anledning af den danske Kancellibygning 200 Aars Dag. Om Byernes kommunale Styrelse*

foreligger to værdifulde Arbejder, *M. Mackeprang*: Dansk Købstadsstyrelse fra Valdemar Sejrs til Christian IV. 1900, og *P. Munch*: Købstadsstyrelsen i Danmark fra Kristian IV's Tid til Enevældens Ophør, 1619—1848. I—II. 1900.

Som allerede anført har Historieskrivningen i høj Grad beskæftiget sig med det dansk-tyske Mellemværende og i talrige Afhandlinger og selvstændige Bøger behandlet de forskellige Faser af det slesvigske Spørgsmaals Historie.

Indtrykket af Begivenhederne 1864 bundfældede sig forskelligt hos de enkelte Forskere. For *Troels Lund* og *Johs. Steenstrup* blev det Opgaven at fremhæve og historisk begrunde deres Tro paa det danske Folk, dets værdifulde Kræfter og Levedygtighed. *A. D. Jørgensen* og *Kr. Erslev* søgte derimod at udrede Spørgsmaalet om Ret og Uret i den aarhundredgamle Kamp om Hertugdømmerne. Begge forstod de, at Spørgsmaalet ikke var saa lige til. *A. D. Jørgensen* førte det historiske Bevis for, at Brydningerne mellem dansk og tysk vel i mange Henseender har været til Ulykke for det danske Folk, men ogsaa bragt kulturelle Fremskridt og virket befrugtende paa det danske Aandsliv. Navnlig *A. D. Jørgensen* har gennem sin rige historiske Forfattervirksomhed, den Lidenskab, som beherskede det, og den kunstneriske Evne, som prægede det, mere end nogen anden øvet Indflydelse paa det danske Folks historiske Tænkning og har sammen med *Erslev* banet Vej for den Opfattelse, som efter Verdenskrigens Afslutning førte til Slesvigs Deling efter Nationaliteter.

Den moderne statsretlige historiske Opfattelse er fastslaaet af *Erslev* i: *Frederik IV og Slesvig. En historisk Fortolkning af Arvehyldningsakterne af 1721. 1901*, og hans Undersøgelse over Augustenborgernes Arvekraav. 1915, som han paaviste, i og for sig havde haft juridisk Berettigelse, men i Tidens Løb ved Begivenhedernes Gang og de danske Kongers større Magtstilling var bleven illusoriske. I det store Værk *Da Sønderjylland vaagnede. I—VIII. 1909—22*, har Skoleinspektør *P. Lauridsen* givet en Fremstilling af den danske nationale Bevægelse i Sønderjylland fra dens

første Begyndelse og frem til Oprøret 1848. Ved sit nye Materiale, ved Forfatterens Fortrolighed med Emnet, store Fremstillingskunst og Evne til at forstaa en Række ejendommelige og rigt nuancerede Førerskikkelser, har han skabt et levende og betydeligt historisk Værk. *Holger Hjelholt* har skildret den danske Sprogordning og det danske Sprogstyre mellem Krigene 1850—1864. 1923, medens *M. Mackeprang* i Nordslesvig 1864—1909. 1910, har givet en udtømmende, strengt saglig Skildring af den tyske Tvangspolitik og de danske Nordslesvigeres Nationalitetskamp under Fremmedherredømmet. Jævnside sin Aktpublikation har *Aage Friis* udgivet en Skildring af Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark. I. 1921, særlig omhandlende Forhandlingerne om Opfyldelsen af Pragfredens § 5, hvortil slutter sig Fremstillingen af Danmark ved Krigsudbruddet Juli til August 1870. 1923. Som et Led i Kampen mod den tyske Agitation, men med ærlig Bestræbelse for at bane Vej for en upartisk Bedømmelse af det dansk-tyske Mellemværende, udgav Redaktør *Franz v. Jessen* Haandbog i det nordslesviske Spørgsmaals Historie. Dokumenter, Aktsykker, Kort og statistiske Oplysninger vedrørende Sønderjylland. 1901 (fransk Udgave: *Manuel historique de la question de Slesvig*. 1906). I Anledning af Genforeningen udkom 1919 under Redaktion af *Svend Dahl* og *Axel Linvald*: Sønderjylland. I—II, som gennem Bidrag af en Række Historikere og andre giver en Oversigt over de forskellige Sider af det danske Nordslesvigs Historie i det 19. Aarhundrede.

Om Danmarks almindelige Historie foreligger en Række Værker, som behandler større Tidsrum eller mere vidtrækkende Spørgsmaal.

Om Danmarks Historie fra de ældste Tider og til 1282 har *Erik Arup* for nylig udsendt et Arbejde: Danmarks Historie. I. 1925. Bogen er i mange Henseender frisk og frejdig i sin Dom og giver adskillige interessante Synspunkter. Dens Grundopfattelse, at de ydrepolitiske Begivenheder alene er Krusninger paa Overfladen, og at Historiens eneste

virkelige Indhold er den økonomisk-socialt Udvikling, vil dog sikkert vise sig at være tidsbestemt og paavirket af Marxismen. Mod mange Enkeltheder er der ogsaa rettet velbegrundet Kritik. Overgangen mellem Oldtid og Middelalder og dennes ældre Historie er skildret i nogle særlige Værker. *A. D. Jørgensen: Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling. 1874—78*, gør Rede for den danske Kirkes ældste Historie og behandler de forskellige Paavirkninger, tyske, franske og britiske, som har gjort sig gældende. Mere specielle Undersøgelser skyldes *Ellen Jørgensen: Fremmed Indflydelse under den danske Kirkes tidligste Udvikling. 1908*, og *Helgendyrkelsen i Danmark. 1909*. Et Hovedværk er dog først og fremmest *Johs. Steenstrup: Normannerne. I—IV. 1876—82*. Med en næsten polyhistorisk Lærdom og med fuldkommen Beherskelse af de vidtsprede Kilder har Steenstrup i dette Værk gjort udtømmende Rede for Vikingetogenes Tidsalder, da de nordiske Folk udbredte deres Herredømme over Nord- og Vesteuropa og tilførte de undertvungne Folk nye Kraft- og Kulturelementer. Hver for sig har *Steenstrup* og *Erslev*, den første i *Studier over Kong Valdemars Jordebog. 1874*, den sidste i *Valdemarernes Storhedstid. 1898*, undertiden i *Overensstemmelse*, undertiden med divergerende Anskuelser, i skarpsindige Særundersøgelser gjort Rede for Valdemarstidens sociale, økonomiske og retslige Forhold.

I denne Forbindelse kan ogsaa anføres et Par kirkehistoriske Arbejder: *L. Moltesen: De Avignonske Pavers Forhold til Danmark. 1896*, og *Johs. Lindbæk: Pavernes Forhold til Danmark 1448—1513. 1907*, som begge bygger paa Studier i Vatikanarkivet. Lindbæk havde yderligere sat sig som Livsopgave at give en Skildring af det danske Klostervæsens Historie, men naaede kun at behandle De danske Heligaandsklostre (sammen med *G. Stemann*). 1906, og De danske Franciskanerklostre. 1914.

Unionen mellem de tre nordiske Riger og i det hele Danmarks Historie ved Middelalderens Slutning er skildret af *Kr. Erslev: Dronning Margrethe og Kalmarunionens*

Grundlæggelse. 1882, og Erik af Pommern, hans Kamp for Sønderjylland og Kalmarunionens Opløsning. 1901. Medens den ældre danske Historieskrivning havde betragtet Unionen som et Udslag af de nordiske Folks Enighedstrang, paaviste Erslev, at den var et Produkt af middelalderlig Fyrstepolitik, bestemt ved Dronning Margrethes Ønske om at udvide sin politiske Magt og sikre Danmark Suprematiet i Norden. Paa samme Maade stillede han Kong Erik af Pommern i ny Belysning og godtgjorde, at hans mislykkede Politik havde været rettet mod den tyske Holstenervælde i Sønderjylland og mod Hansesædernes Overmagt i Norden. Konge og Lensmand i det 16. Aarhundrede. 1879, omhandler vel et lidt senere Tidsrum, men er ogsaa behersket af Tanken om Fyrstemagtens jævne Stigning. Reformationen, paaviste Erslev i dette Arbejde, gav Kongemagten Mulighed for at inddrage det aller-meste af Kirkegodset og reformere Landets Styrelse. Den kom derved til at betyde en overordentlig Magtudvidelse for Kronen og har saaledes i en vis Forstand virket med til at forberede Enevældens Indførelse et Aarhundrede senere.

Det 16. Aarhundrede omhandler et af nyere dansk Historie-skrivnings mærkeligste og aandfuldeste Værker, *Troels Lund: Dagligt Liv i Norden i det 16. Aarhundrede*. I—XIV. 1879—1901. Midt i en Generation, hvis Studier fortrinsvis var bleven bestemt ved dens Opfattelse af de sociale Kampe og i Fortiden først og fremmest havde haft Blik for de økonomisk-politiske Forskydninger, rettede Troels Lund sin Opmærksomhed mod de Sider af Fortidens Liv, som udfoldede sig indenfor Hjemmets fire Vægge og i Familie kredsen. Naar han skildrede det daglige Liv, blev det mindre den graa Dagligdag og dens Arbejde i Bod og paa Mark, som Værket kom til at behandle; end det blev Menigmands store Højtidsstunder, de religiøse og borgerlige Festsdage, Paaske og Pinse, Jul og Nytaar, Daab, Tro-lovelse, Bryllup, Barsel og Død. Æmnet gav ham Lejlighed til at paapege de Kræfter, der bruste i Folkedybet, og til at undersøge Slægtens Forhold til Problemet om Liv og Død, og derigen-nem en Maalestok for Bedømmelsen af dens Sundhed og Kraft.

Med Rette er der bleven fremsat videnskabelige Anker mod Troels Lunds store Livsværk, at hans Kildekritik var utilstrækkelig, og at han i alt for høj Grad supplerede de overleverede Vidnesbyrd med dristige Slutninger og psykologiske Kombinationer. Det udelukker dog ikke, at han har skabt et Værk, som ikke alene er fremragende ved sin Stilkunst, men ogsaa ved sit Emne betegner Indvinding af Nyland for den historiske Erkendelse.

Under adskillig Paavirkning af Troels Lund har *Hugo Matthiessen* i forskellige Smaabøger, Bøddel og Galgenfugl. 1910, Natten. 1914, Gamle Gader. 1917, De Kagstrøgne. 1919, etc., givet levende og malende Billeder af Bylivets Lys- og Skyggesider i væsentlig det samme Tidsrum.

Indenfor det 17. Aarhundredes første Halvdel er Hovedværkerne *I. A. Fridericia*: Danmarks ydre politiske Historie 1629—45. I—II. 1876—81, og Adelsvældens sidste Dage. Danmarks Historie fra Christian IV's Død til Enevældens Indførelse 1648—60. 1894. I det første Værk har Fridericia paa Grundlag af et indgaaende Studium af den samlede europæiske Historieforskning og utrykt Materiale rundt om i Europas forskellige Arkiver givet en Fremstilling af Danmarks Stilling under Trediveaarskrigens brogede Begivenheder. I det sidste Værk skildrer han Danmarks Historie i Aarene fra 1648—60, da ydrepolitiske Ulykker i Forbindelse med uheldige sociale og økonomiske Tilstande blottede Adelsstyrets Mangler og under mange dramatiske Begivenheder banede Vej for Frederik III's Gennemførelse af Enevælden. Rimeligvis bør man sætte Spørgsmaalstegn ved Fridericias Tro paa, at der i 1660 havde været Kræfter til Stede i Borgerskabet, som rigtigt benyttet kunde have muliggjort en Forfatning, der gav Befolkningen Indflydelse paa Statens Styrelse. Sikkert er det, at han med overlegen Kendskab og Sikkerhed har gjort Rede for Samfundets mange modstridende sociale og politiske Kræfter og tegnet Billeder af en Række betydelige, men stærkt problematiske Karakterer.

Vedrørende samme Tidsrum er der ogsaa Grund til at anføre *Birket Smith*: *Leonora Christina Grevinde Ulfeldts*

Historie. I—II. 1879—81, som giver mange Bidrag til Tidens Historie og indgaaende skildrer to af dens mærkeligste Skikkelser, Statsmanden Corfitz Ulfeldt og hans Hustru, den danske Kongedatter.

Enevældens første Aartier er særlig skildret af *Edv. Holm*: Danmark-Norges indre Historie 1660—1720. I—II. 1885—86. *A. D. Jørgensen* har givet en mærkelig rig Biografi af den første Enevældes mægtige Statsmand *Peter Schumacher Griffenfeld*. I—II. 1893—94, og Generalløjtnant *A. P. Tuxen* i Bidrag til den store nordiske Krigs Historie. I—VII. 1899—1922, gjort Rede for de militære og politiske Begivenheder under det store nordiske og europæiske Sammenstød 1709—20. Af den yngre Generation har *C. Christiansen* givet Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie 1660—1699. I—II. 1908—22, medens *Knud Fabricius* i sit Værk om Skaanes Overgang fra Danmark til Sverige. I—II. 1906, har givet en udmærket Skildring af det begyndende Nationalitets-skifte i de tidligere danske Provinser Øst for Øresund. I sin Biografi af *Griffenfeldt*. 1910, har han kunnet inddrage forskelligt nyt Materiale, og i Kongeloven. 1920, har han i en Række Detailstudier undersøgt det retslige Grundlag for den danske Enevælde, dens Kilder i europæisk Statsret samt selve Kongelovens Tilblivelseshistorie.

Om Danmarks Historie i det 18. Aarhundrede har *Edv. Holm* skabt et grundlæggende Værk: Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse. 1720—1814. I—VII. 1891—1912. En Række mindre Bøger og specielle Studier har i Aarenes Løb ledsaget Udarbejdelsen af det store Værk.

I største Udstrækning har *Edv. Holm* gennemløjet Regeringskontorerne Protokollrækker og Aktpakker. Hans Arbejdsmetode var jævn og stadig, lagt an paa en fuldstændig Gennemgang af de historiske Kilder. Han havde derimod ikke Evnen til umiddelbart at vide, paa hvilke Hovedpunkter det gjaldt at slaa ned. Arbejdsmaaden var en Styrke, for saa vidt det altid for en Forfatter af et stort Oversigtsværk maa være en Opgave

at faa alle Sider lige grundigt oplyst. Den viser dog samtidig hans Begrænsning. Edv. Holm var aldrig de historiske Problemers Mand; han saa og forstod, hvad hans Kilder fortalte ham, mere end han selv stillede dem Spørgsmaal. Hans historiske Domme var altid Resultatet af den roligste Overvejelse og den største Retfærdighedsans.

En Række yngre og ældre Forskere er efterhaanden fulgt i Edv. Holms Fodspor og har søgt deres Emner i det 18. Aarhundrede. *L. Koch* har fremstillet Kong Christian den Siettes Historie. 1886, og *P. Vedel* skildret Den ældre Grev Bernstorffs Ministerium. 1882, medens en Række Forfattere har behandlet Landbospørgsmaalet og de store Reforme i det 18. Aarhundredes sidste Halvdel: *Steenstrup*: Den danske Bonde og Friheden. 1888, *Fridericia*: Den danske Bondestands Frigørelse. 1888, *Edv. Holm*: Kampen om Landboreformerne. 1888, og *Falbe-Hansen*: Stavnsbaandsløsningen og Landboreformerne, set fra Nationaløkonomiens Standpunkt. I—II. 1888—89. Særlig er der Grund til at nævne *Aage Friis'* endnu ufuldendte Værk: Bernstorfferne og Danmark. Bidrag til den danske Stats politiske og kulturelle Udviklingshistorie 1750—1835. I—II. 1903—19. Navnlig paa Grundlag af Familiens efterladte Papirer giver Værket en levende Skildring af de dansk-tyske Statsmandsfamiliers mest fremragende Medlemmer, særlig J. H. E. Bernstorff, forklarer Forudsætningen for den gamle danske Helstat og paaviser Betydningen af S sammenspillet mellem de danske og tyske Befolkningsdele.

Edv. Holm naaede inden sin Død i 1915 at behandle hele den udenrigske Historie 1720—1814, men fik kun sin Skildring af de indre Forhold ført frem til ca. 1800. Som en Slags Fortsættelse har *Axel Linvald* udgivet: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807. Styrelsen og dens Mænd, økonomiske og sociale Forhold. I, 1923.

Danmarks Historie i første Halvdel af det 19. Aarhundrede er skildret af *Marcus Rubin*: 1807—14. Studier til Københavns og Danmarks Historie. 1892, og Frederik

VI's Tid. Fra Kielerfreden til Kongens Død. 1895. Marcus Rubin var af Uddannelse Nationaløkonom og Statistiker, af Livsgerning Chef for det danske statistiske Departement, derefter for Skatte- og Toldvæsenet, endelig Nationalbankdirektør. Indenfor sin Generation blev han da ogsaa Repræsentanten for den økonomiske Historieforskning. Kun en statistisk og økonomisk skolet Forsker ejede Betingelserne for en saa dybtgaaende Skildring af Tidens sociale Forhold og Vurdering af de forskellige Samfundsklassers og Næringsgrenes Vægt og Betydning. Kun en finansiel Ekspert og erfaren Embedsmand var i Stand til at udrede den danske Stats. fortvivlede finansielle Stilling i den første Tredjedel af det 19. Aarhundrede. Til alt dette kom betydelig Fremstillingskunst og Evnen til med lysende Klarhed at gøre Rede for de mest indviklede Forhold.

Væsentlig den samme Tid er behandlet af *Alexander Thorsøe*: Den danske Stats Historie fra 1814—48. 1877—78, den følgende Tid i Kong Frederik VII's Regering. I—II. 1884—89. I begge Arbejder er der fremlagt et betydeligt utrykt Materiale. Om nogen dybere historisk Vurdering er der dog ikke Tale. Ligesom Opfattelsen af den første Halvdel af det 19. Aarhundrede væsentlig er bleven grundlagt af Marcus Rubin, er det *N. Neergaard*, der ved sit store Værk: Under Junigrundloven. I—III. 1892—1916, har givet den bedste og betydeligste Skildring af Danmarks politiske Historie i Tiden mellem de to slesvigske Krige 1848—66. Neergaard har sit Liv igennem været en fremstaaende Politiker. Hans Arbejde vidner da ogsaa om den rigeste politiske Erfaring og Forstaaelse af de forskellige politiske Partier, deres Ledere og Virksomhed. Som Rigsdagsmand har han dog ogsaa været tilbøjelig til at overvurdere Betydningen af det parlamentariske Arbejde og har kun i ringe Grad beskæftiget sig med Befolkningens økonomisk-sociale Udvikling. Ikke mindst er det Neergaards Fortjeneste at have banet Vejen for en retfærdig Bedømmelse af den national-liberale Politik og tillige at have paavist de Strømninger, som førte frem til det store politiske Opgør, som en Menneskealder senere for lange Tider skulde give Venstre den politiske Magt i Danmark.